

ENW'R PWYLLGOR CRAFFU	Pwyllgor Craffu Cymunedau
DYDDIAD Y CYFARFOD	13 Gorffennaf 2021
TEITL	Diweddariad - Adolygiad Strategol o'r Gwasanaeth Cludiant Cyhoeddus
AWDUR	Dafydd Wyn Williams, Pennaeth Adran Amgylchedd
AELOD CABINET	Y Cynghorydd Gareth W Griffith
PWRPAS	Diweddaru'r Pwyllgor am y cynnydd hyd yma

1. CEFNDIR

- 1.1 Cyflwynir yr adroddiad hwn i'r Pwyllgor er rhoi diweddariad ar yr Adolygiad Strategol Cludiant.
- 1.2 Mae'r Adran Amgylchedd wedi cyflwyno adroddiad i'r Tîm Arweinyddiaeth ar yr 9fed Hydref 2018 yn amlinellu'r trafferthion gyda chwmnïau bysiau sydd wedi effeithio teithwyr yng Ngwynedd ers 2014. Yr oedd yr adroddiad hwn yn adnabod risgiau, a'r prif risg o ystyried yr hanes oedd orddibyniaeth ar gwmnïau bysiau. Prif effaith y risg hwn ymysg eraill oedd cynyddu costau cludiant cyhoeddus yng Ngwynedd gan leihau nifer o wasanaethau ar gael i'r defnyddwyr.
- 1.3 Er mwyn lliniaru'r risgiau yma datganwyd bwriad yr Adran i gynnal adolygiad cynhwysfawr o ddarpariaeth Cludiant Cyhoeddus ac i ymgynghori gyda chymunedau i wneud y canlynol:
- Adnabod yr angen
  - Asesu'r gwerth cymdeithasol
  - Blaenoriaethu gwasanaethau
  - Cynnig cludiant drwy arloesi a chael mwy am ein harian prin
- 1.4 Cyflwynwyd adroddiad pellach i'r Pwyllgor Craffu Cymunedau ar 4ydd Ebrill 2019 yn cynnig diweddariad ac yn benodol amlinellu nod yr adolygiad Cludiant Cyhoeddus a'r dull o weithredu. Esboniwyd bod yr adolygiad am ystyried y rhwydwaith cludiant cyhoeddus presennol ac asesu os yw'n addas at y diben gyda'r bwriad o sefydlu rhwydwaith diogel, dibynadwy a chost effeithiol i'r dyfodol.
- 1.5 Diweddarwyd y Tîm Arweinyddiaeth ar 24 Fedi 2019 a'r Pwyllgor Craffu ar 26 Fedi 2019 [Atodiad 1] ar gynnydd yr Adolygiad Strategol o'r Gwasanaeth Cludiant Cyhoeddus.

- 1.6 I atgoffa'r Pwyllgor Craffu Cymunedau, bwriedir cyflawni'r adolygiad drwy ymgymryd â'r 7 cam canlynol:
1. Canfod beth yw'r angen gan y cyhoedd; nid yn unig beth yw'r galw gan y rhai sy'n defnyddio trafndiaeth gyhoeddus ar hyn o bryd ond hefyd beth fyddai'n annog aelodau eraill o'r cyhoedd i ddefnyddio trafndiaeth gyhoeddus. Gwneir hyn drwy ymgysylltu ac ymgynghori.
  2. Wedi sefydlu'r angen, bydd y rhwydwaith presennol yn cael ei archwilio i sicrhau y gall ddiwallu anghenion y cyhoedd sy'n teithio. Byddai hyn yn cynnwys gwneud unrhyw newidiadau angenrheidiol i'r rhwydwaith.
  3. Wedi sefydlu'r rhwydwaith, bydd angen ystyried pa fath o ddarpariaeth fydd y mwyaf diogel, mwyaf dibynadwy a chost effeithiol. Dyma ble fydd angen i ni dynnu ar brofiad awdurdodau eraill ac arbenigwyr i werthuso opsiynau.
  4. Ymgynghori â chymunedau i rannu canlyniad yr adolygiad a'r amserlen ar gyfer sefydlu'r rhwydwaith newydd cyn cychwyn ar y broses dendro.
  5. Cychwyn y broses dendro.
  6. Os yw'r arian yn annigonol i ddiwallu'r angen, yna bydd angen blaenoriaethu'r llwybrau bws yn seiliedig ar ddadansoddiad Adenillion Cymdeithasol ar Fuddsoddiadau (Social Return on Investment).
  7. Cychwyn y gwasanaeth newydd.
- 1.7 Mae'r Adran yn awyddus i dreialu ffyrdd amgen o ddiwallu anghenion trafndiaeth drwy e.e. defnyddio dulliau trafndiaeth gymunedol, gwasanaethau ar-alw, bysiau mini, tacsis ayyb.
- 1.8 Amlinellwyd amserlen gweithredu [Atodiad 2] ac y mae nawr yn amserol i adrodd ar y cynnydd hyd yn hyn i'r Pwyllgor Craffu Cymunedau.
- 1.9 Felly prif bwrpas yr adroddiad yma yw i'ch diweddarau ar gynnydd ynghyd a'r camau nesaf y bydd yr Adran yn gweithredu arnynt

2. DIWEDDARIAD

Gwaith holi

- 2.1 I sicrhau bod yr Adran yn deall pa wasanaethau mae ein trigolion eu hangen a hefyd i ddeall pwrpas siwrneiau unigolion casglwyd gwybodaeth angenrheidiol drwy ddefnyddio holiaduron.
- 2.2 Casglwyd holiaduron papur, a rhain yn bennaf o ddigwyddiadau cymunedol wedi eu trefnu mewn lleoliadau ar draws y Sir flaen llaw, neu swyddogion yn eistedd ar fws neu safle bws ac yn cwblhau'r holiaduron gyda defnyddwyr. Casglwyd nifer o holiaduron ar lein, ac yr oedd llwyddiant o gael ymateb mor uchel i lawr i nifer o aelodau a swyddogion farchnata'r angen i ymateb.

2.3 Mae'r gwaith dadansoddi'r holiaduron bellach wedi ei gwblhau, ac mae'r wybodaeth sydd wedi ei gasglu wedi bwydo 2 brif ffrwd gwaith sef:

- Canfod 'gwerth cymdeithasol' y gwasanaethau (wedi eu sybsideiddio) yr ydym yn eu paratoi
- Adolygu ein 'rhwydwaith cludiant cyhoeddus' i sicrhau ein bod yn cwrdd â'r angen yn y modd fwyaf effeithiol

3. GWERTH CYMDEITHASOL GWASANAETHAU YR YDYM YN EI BARATOI

3.1 Dylid nodi nad yw gwasanaethau masnachol na gwasanaethau 'Sherpa'r Wyddfa' wedi eu cynnwys fel rhan o'r gwaith 'gwerth cymdeithasol'. Mae adroddiad ar wahân wedi ei chwblhau i ystyried anghenion Pario a Thrafnidiaeth Gyhoeddus yng Ngogledd y Eryri drwy 'Partneriaeth yr Wyddfa'.

3.2 Mae adroddiad cynhwysfawr wedi ei gomisiynu gennym ac wedi ei baratoi gan Brifysgol Bangor [Atodiad 3] sydd yn esbonio mewn manylder y cefndir a'r fethodoleg i gyrraedd at y canlyniadau. Mae gwerth cymdeithasol wedi ei gyfrifo ar gyfer y 39 llwybr bws sydd wedi ei sybsideiddio. Wrth ystyried y gwerth cymdeithasol ynghyd a chost o baratoi gwasanaeth ar lwybr penodol mae 'enillion cymdeithasol ar fuddsoddiad' yn gallu cael ei ganfod (Social Return on Investment [SROI]). Mae methodoleg SROI wedi ei argymhell gan y Trysorlys fel ffurf o asesu, ac wrth gwrs mae ystyried gwerth cymdeithasol yn rhan bwysig dros ben wrth i ni ystyried Deddf Cenedlaethau i'r Dyfodol (Cymru) 2015.

3.3 Wrth ystyried y cymhared SROI mae cryn dipyn o wahaniaeth rhwng gwahanol lwybrau. Ar un pegwn mae 9 llwybr yn amlinellu bod gwerth cymdeithasol dros £10 am bob £1 sy'n cael ei fuddsoddi ac ar y pegwn arall mae 4 llwybr yn amlinellu bod gwerth cymdeithasol o llai na £1 am bob £1 sy'n cael ei fuddsoddi. Mae'r tabl perthnasol wedi ei gynnwys yn nhabl 12.2 o'r adroddiad yn Atodiad 3 ac wedi ei gynnwys isod yn Nhabl 1.

Tabl 1: Methodoleg Gwerth Cymdeithasol i gymharu llwybrau bysiau (fel Tabl 12.2 adroddiad Atodiad 2)

Cymarebau gwerth cymdeithasol yn fwy na £10 : 1		Cymarebau gwerth cymdeithasol rhwng £10 : 1 a £6 : 1		Cymarebau gwerth cymdeithasol rhwng £6 : 1 a £3 : 1		Cymarebau gwerth cymdeithasol llai na £3 : 1	
1) Llwybr 38	£59.96	10) Llwybr 1F	£9.93	19) Llwybr 83	£5.87	29) Llwybr 29	£2.97
2) Llwybr 88	£36.36	11) Llwybr 8	£9.79	20) Llwybr 37	£5.30	30) Llwybr 27	£2.75
3) Llwybr 3B	£22.89	12) Llwybr 67S	£9.02	21) Llwybr 76	£4.78	31) Llwybr 1S	£2.34
4) Llwybr 30	£16.38	13) Llwybr 28	£8.53	22) Llwybr 17	£3.98	32) Llwybr 1NS	£2.25
5) Llwybr 12E	£14.31	14) Llwybr 85	£8.16	23) Llwybr 1E	£3.91	33) Llwybr 23	£2.20
6) Llwybr 93	£13.63	15) Llwybr 39	£7.96	24) Llwybr 18	£3.64	34) Llwybr 88S	£2.03
7) Llwybr 5E	£12.44	16) Llwybr 35	£6.77	25) Llwybr 3	£3.44	35) Llwybr 67E	£1.31
8) Llwybr 1N	£11.38	17) Llwybr 92	£6.21	26) Llwybr 3S	£3.27	36) Llwybr 8S/18S	£0.76
9) Llwybr 78	£10.69	18) Llwybr 1A	£6.15	27) Llwybr 91	£3.11	37) Llwybr 14	£0.72
				28) Llwybr 33	£3.08	38) Llwybr 2S	£0.44
						39) Llwybr 8AB	£0.31

3.4 Yn gryno iawn mae'r gwaith yn adnabod bod teithwyr o bob oedran yn cael budd o wasanaethau bws sydd wedi ei sybsideiddio. Mae'r adroddiad yn tynnu ein sylw at ein poblogaeth sy'n heneiddio ac yn ddibynol ar Gludiant Cyhoeddus ar gyfer ei annibyniaeth. Mae'r adroddiad hefyd yn amlygu bod oddeutu 1 ym mhob 5 o gartrefi heb gerbyd yng Ngwynedd. Mae'r adroddiad yn dod i'r canlyniad bod gwasanaethau bws sydd wedi eu sybsideiddio yn cynnig gwerth cymdeithasol positif drwy alluogi pobl i deithio i'w gwaith, addysg, siopau, apwyntiadau meddygol, cyfleoedd i wirfoddoli ac i gymdeithasu a gofalu am eraill.

4. ADOLYGU'R RHWYDWAITH CLUDIANT CYHOEDDUS

4.1 Mae'r rhwydwaith Cludiant Cyhoeddus presennol wedi datblygu'r raddol dros flynyddoedd a does dim adolygiad cynhwysfawr wedi ei gynnal i sicrhau ein bod yn cyfarch yr angen yn y modd fwyaf effeithiol.

4.2 Gyda'r cyfoeth o wybodaeth sydd wedi ei gasglu drwy'r holiaduron ynghyd a chanlyniadau'r adroddiad gwerth cymdeithasol sydd wedi ei baratoi gan Brifysgol Bangor mae cyfle arbennig i fod yn edrych yn fanwl ar y rhwydwaith presennol a sicrhau ei fod yn addas i bwrpas ac yn cwrdd â'r gofyn.

4.3 Mae'r Adran Amgylchedd wedi derbyn cefnogaeth arbenigol gan 'Trafnidiaeth i Gymru (Transport for Wales [TfW]) i fod yn ystyried y rhwydwaith. Mae gwaith trylwyr iawn wedi ei wneud ganddynt sy'n adnabod rhai gwasanaethau sy'n cael eu dyblygu gan y gwasanaethau 'Traws Cymru' sydd yn wasanaethau sydd wedi eu sybsideiddio gan Llywodraeth Cymru. Mae hyn wrth gwrs yn codi'r cwestiwn a yw hi'n bosib i un gwasanaeth gyfarch anghenion lleol a 'Traws Cymru'? Mae'r cwestiwn yma wedi ei ystyried yn ddwys iawn, ac mae posib ond fe fyddai angen i'r Gwasanaethau Traws Cymru (yn benodol y llwybrau T2 a T3) fod yn rhedeg pob awr yn hytrach na phob 2 awr.

4.4 Mae Llywodraeth Cymru erbyn hyn wedi comisiynu gwaith i ystyried rhwydweithiau bysiau ledled Cymru gyda'r golwg o ganfod cysondeb a llif gwell drwy Siroedd i gludo ein trigolion yn y modd fwyaf effeithiol. Mae swyddogion o'r Adran yn gweithio'n agos iawn gyda 'Trafnidiaeth i Gymru' a chwmni ARUP i'r perwyl hyn ac yn awyddus iawn sicrhau bod gwasanaethau pwysig cefn gwlad yn cael eu gwarchod.

4.5 Yn ogystal i hyn mae'r Adran wedi cychwyn trafodaethau gyda swyddogion Llywodraeth Cymru i ddeall a yw'n bosib cynyddu amllder y gwasanaethau 'Traws Cymru'. Ar hyn o bryd mae costau sylweddol yn ymddangos yn rhwystr. Mae opsiynau ehangach yn cael eu hystyried gan gynnwys cyd-ariannu i geisio sefydlu rhwydwaith cadarn sy'n cwrdd ag anghenion y sawl sy'n teithio'n lleol ynghyd a'r sawl sy'n awyddus teithio pellter. Mae'n galonogol bod Gwynedd wedi derbyn dros £3.7 miliwn ar gyfer paratoi is-adeiledd a phwrcasu bysiau trydan i gyfarch gwasanaethau bysiau Traws Cymru T22 [rhwng Blaenau Ffestiniog a Chaernarfon gan fynd heibio Cricieth a Rhoslan]. Fe fydd y gwasanaeth ychwanegol yn rhoi gwell gwasanaeth i gymunedau Gwynedd rhwng Blaenau Ffestiniog a Chaernarfon

4.6 Ar yr un pryd mae'r Adran wedi bod yn ystyried pecynnau tendr ar gyfer gwasanaethau wedi eu sybsideiddio ac eto mae cyswllt gyda TfW o ran sicrhau ein bod yn arloesi i sicrhau gwasanaethau sy'n cynnig gwerth am arian tra'r cwrdd â'r angen. Bwriad yr Adran oedd ail dendro Ardal Arfon o'r Sir yn gyntaf, gyda'r gwasanaethau newydd yn cychwyn yn ystod mis Medi 2021. Yn ystod 2021 yr oedd bwriad gan yr Adran yn ail dendro gwasanaethau yn Nwyfor gydag ail dendro Meirionnydd yn 2022 ond mae pandemig COVID wedi gorfodi'r Adran oedi ar y gwaith hwn.

4.7 Yn gyffredinol mae defnydd y cyhoedd o wasanaethau Cludiant Cyhoeddus yn sylweddol is, ac o'r adborth yr ydym yn ei dderbyn y rheswm tu cefn i hyn yw hyder i fod yn cymysgu gydag eraill ar y daith yng nghyd-destun y pandemig COVID. Mae cyfyngiadau ar y niferoedd all deithio ar fws yn ogystal ag angen i gadw ffenestri yn agored a gwisgo gorchudd wyneb. Mae'r Adran yn cydweithio gyda darparwyr Cludiant Cyhoeddus yn ogystal â chyrff eraill i geisio ail-sefydlu hyder teithwyr a galluogi'r rhai mwyaf bregus yn ein cymunedau gael y rhyddid i fyw yn annibynnol unwaith eto.

5. AMSERLEN BERTHNASOL

5.1 Bwriad yr Adran, yn unol â'r amserlen oedd symud ymlaen i'r broses tendro er gosod rhan Arfon o'r rhwydwaith newydd yn ei le erbyn Medi 2020 gyda'r ardaloedd eraill i ddilyn. Mae'r cyfnod heriol sydd wedi ein taro gyda COVID 19 wedi golygu ail feddwl ar hyn. Mae'r Adran o'r farn y byddai prisiau ddim yn gystadleuol gan fod hyder cwmnïau yn isel. Mae penderfyniad felly i oedi ar ddechrau'r ail dendro hyd nes y Gwanwyn 2021.

5.2 Mae'r Adran y gweithio gyda Thrafnidiaeth i Gymru a chwmni ARUP i adolygu rhwydwaith bysiau yng Ngwynedd ac mae hyn y cyd-destun cenedlaethol adolygiad rhwydwaith bysiau cenedlaethol.

5.3 Mae'r adran yn gweithio i osod isadeiledd pwrpasol a phwrcasu bysiau trydan i redeg gwasanaeth T22 [Blaenau Ffestiniog i Gaernarfon] gyda'r golwg o ddechrau'r gwasanaethau hyn yn ystod y Gwanwyn 2022

5.4 Fe fydd yr Adran yn monitro defnydd Gwasanaethau Cludiant Cyhoeddus a chydweithio gyda'r darparwyr a chyrff eraill i hyrwyddo ac ail sefydlu hyder teithwyr sydd wedi ei danseilio oherwydd y pandemig.

Atodiadau

Atodiad 1: Adroddiad i'r Pwyllgor Craffu 26.09.19

Atodiad 2: Amserlen Gweithredu

Atodiad 3: Adroddiad Prifysgol Bangor